

პარ. ნ. შანი და ქართული ლიტერატურის ისტორია

პარ. შანი და

პარ. ნ. შანი დიდი ლეწლი ძი-
ვდვის ქართული ლიტერატურის
ისტორიის მეცნიერულად დაუმუშავ-
ბის საქმეში. მართალია, ნ. შანი არ
დაუწერია მთლიანი, სისტემატიზი-
რებული ასეთი ისტორიის, მაგრამ
ველე-ბედა ამ დარგში მან დაამუშ-
ა, წმინდა მეცნიერულ ნიადაგში
მან გაუვლია გზა ასეთ ბედას. აღუ-
წესა მეთოდით, გაუთვალისწინა მიზ-
ნება თავის მრავალ შრომაში, რომ
გორკი მსხვილტანიან გამოკვლევებს
და გამოცემებში, ისე მოკლე სტა-
ტიკებსა, შენიშვნებსა და რეცენზიებ-
ში, მან გააჩეთა ბევრი საკითხო
და სკანდალური საკითხი, წამოაყენა
სრულიად ახალი პრობლემები და
ხელ სხვანაირად გააშვეს ივე მიღ-
ხელი და დამუშავებელი ფიგურები
და როგორც ელახაკობით ნ. შანის
გამსახურებაზე აღნიშნულ დარგში
შედეგობაში ვეაქვს ძველი ქარ-
თული ლიტერატურის მე-19 სუცე-
ნებზე.

ძალიან ძველ პირობებში მოხდა
ნ. შანის ამ დარგში მეცნიერული მუ-
შაობის დაწყება: ასეთი მუშაობისა-
დვის ჯერ მასალა არ იყო თავმოყ-
რილი რადგან ერთდროითი მუშაობა
ამ დროს — წერათიობის გამაგრე-
ლებელი საზოგადოების მუშაობა —
ძლის იყო ელახაკობა და თვით
მუშაობაშიც არ იყო დენი, რა მასალა

იყო მის კვლევებში შეგროვილ
მკვლევებს თუა უხედაობა მასალის
ბედაში მისი გარკვევა, ელახაკობა-
ბა, შესწავლა და გამოყენება არ
თეორიული მეცნიერება მოხდა
მას წინაპრობის მკვლევართაგან ისე-
თი, რომელზედაც შესაძლებელი ყო-
ფილიყო ფეხის მოკიდება და მუშა-
ობის გაგრძელება ჯერ ერთი —
არსებობდა იმ დროს არავითარი
გარემოება, რა მოხილვა ქართული
მწერლობისა არ მოპოვებოდა არც
ასეთი კონცეფცია, რომელიც მეცნიერ-
ული მოთხოვნის სიმძლევზე მუშა-
როყო. ასეთი კონცეფცია არ გაჩნდა
არც მის წინამორბედებს სამეცნიერ-
ო ელახაკობაში 2. ბროსეს, ვინაიდან
ნ. შანის სიტყვითვე რომ ვთქვათ
„ისტორიული სურათი საქართველო-
სი, რომელიც თვალწინ იდრეშალ
ბროსეს XVII-XVIII სუკუნეების
ქართული მეცნიერის და მწერლის
შრომებში ვადაქარბებით ემყოფო-
ლებდა იმდროინდელი აღმოსავლეთ-
მკვლევების მოთხოვნისა“ რა
მართა რეგულარული ექსპონატიც
არ იყო მან, ბროსემ „თავისი ს-
მეცნიერო მიმართულების ქვეყნებ-
ვად გაიხადა XVII-XVIII სუკუნე-
თა ქართული მეცნიერების თეო-
რია“ თეორია ცალმხრივა, რომე-

• X. ცხარეთის და პოლიეთის M. M.
Bogdanov, 3-თი ნოცთი. OIA XIV. სუპ. 672

ლაც საქართველოს წარსულს უკუ-
და განსაკუთრებულად, ისტორიკულ-
ლად აღმოსავლეთისა და დასავლეთ-
ისაშვილ-ქვეყანათა წარსულ-
საგან, ეს თეორია შეთავსებულ და
შეწინააღმდეგებელ იქნა ბროსეს მოძრა-
ნის ქართულ მეცნიერთა დ. პეტლე-
ვარის მიერ. ნ. შარვაშიძის ქართულ
შესწავლის საჭიერ იმ ისტორიკულ-
მდგომარეობიდან, ქართული ფილო-
ლოგია „შეეყვინა იქნა ზოგად-
კაცკანონით ფილოლოგიის ფურთ-
ფართო ფარგლებში“ სრულად
გარკვეული რჩებოდაცოცხალი შთა-
ქონისა შრომით.

ამასთან, ნ. შარვაშიძის საფუძველს
უკანა ქართული ფილოლოგიაში, კერ-
ძოდ ქართული ლიტერატურის შეს-
წავლის საქმეში, დედად უჩინო-
ბიერად მომახიფლებს, რომელსაც
დამამართებელი შეიქნა „მეტრ-
ბურთის სამეცნიერო შრომის“ მე-
შობისა ქართული ფილოლოგიის
დასრულებით.

ამასთან ნ. შარვაშიძის კარგად შეუჩინ-
ებელი აღმოჩნდა ასეთი პრინციპის
ათი შარვაშიძის წამოსაყენებელი, ათი
მეტი განსამართლებლობისა და
ნი. ფართო შემხრობინებლობით
განხილვით აღჭურვილი, საფუძველ-
სადაც კარგად აღმოსავლეთი და და-
სავლეთი ენების შთაქონისა,
განსამართლებელი შთაქონისა
ხელგანთქმული რჩებოდაცოცხალი
გულთხილად მიღებულ იქნა საფუ-
ძველს სამეცნიერო გამოკვლევებში, რომ-
ელიც იქნა „Известия Академии
Наук“, „Журнал Министерства На-
родного Просвещения“, „Визан-
тский Временник“, „Записки
Восточного Отделения русского
Археологического Общества“, „Па-
мятиский Сборник“, „Сообщения

Исторического Общества“ და სხვა-
თა საშუალება მიუყვანილი მეცნიერ-
ებელი მისწავლებლისა. შარვაშიძის
რჩეული შეიძლება იქნას, სურვილი
როგორც ფილოლოგიის: „Тексты и размыш-
ления по армяно-грузинской филологии“,
„Bibliotheca Armeno-Georgica“,
„Христианский Восток“, „Матери-
алы по ифетическому языкозна-
нью“, „Manuscripta Hagiographica
Georgia“ და სხვა. ამ სურვილსა და
ორგანიზაციებში ცხოვრებისა ტექსტები
და გამოკვლევები ქართული მეცნიერ-
ებისა დეტალიზაციისა როგორც თეორია
ნ. შარვაშიძისა, იგი მისი მოწოდებებისა.

ნ. შარვაშიძის სიტყვით, „საფუძველს
უკანა ქართული მეცნიერება
ლიტერატურის დასრულებით ათის კატა-
ლოგისა, ხელნაწილებისა“ ამ-
ტომ საკვითხველი არ ათის, თუ ხელ-
ნაწილების კატალოგისა და იგი
უჩინებლობას აქცეულა მან თანამ-
შინაშენლობითი წელიდაც შეიქნა ამ
საქმეში. შარვაშიძის თანამ-
შინაშენლობის დასრულებით, თუ გნებავთ
აქედან დაიწყო მან. ჯერ კიდევ
1888 წელს, როგორც „წინა-ქონ-
ის გამოკვლევებელი საზოგადოე-
ბის“ მეშვეობით არაერთი კატალოგი
არ გააჩნდა თანამ-შინაშენლობითი
საგანბურისა, ნ. შარვაშიძის შეადგინა საფ-
ძველს დაწინაურებით, აღწერილობისა
იმ კატალოგისა, რომელიც შესწინა
საზოგადოებისა შ. ილია-შარვაშიძისა
და ეს აღწერილობა, აგრეთვე ეს-
ხილვით გამოკვლევებს იმავე წელს და-
წინა-ქონისა (1888 236, 238, 239,
240, 254). 1900 წელს მან გამოაქვე-
ნა „Краткий каталог собранных ру-
сскими рукописями, приобре-
того Публичной библиотекой в
1896“ (მ. სამხრეთისა). აქ აღწერი-
ლია 23 ცალი მეტი საყურადღებო
ხელნაწილისა და კატალოგისა ნ. შ.

1. „Тексты и размышления по Кавказской филологии“, т. I, стр. II.

2. „Известия Академии Наук“, т. XIV, стр. 677.

ახსნალები დეაწლა მიუძღვის ს. შარსი, ქართული ჰაგიოგრაფიის დარგში, რომელიც ჰყენს შერლონას აცეშირებს ია შარტი ბერძნულთან, ახამედ სიჩიულ, სომხურ და ახმელ ლიტერატურასთანაც და რომელიც უკანასკნელ ხანებში უკანაღებულ ყუჩადღებას იხეობს სათნადო სვეტიცხოვების, განსაკუთრებით კი ე. წ. ბოლანდისტებისა. ნათარგმნ ჰაგიოგრაფიულ თხზულებათაგან ს. შარსი დიდი ხნიდან ანტერესდება სპეციალ საეკლესიებში გაერთილებული რომანი, რომელსაც ქართულად „სობრანე ბალაქაიას“ ეწოდება. როგორც ცნობილია ასობის ცნობა, რომ ბერძნული გერსია მისი, რომელიც ს. შარსი იხეობს დღესდღეობით ცნობილი ეფართული მისი უჩსობი, ნათარგმნი ქართულად ექვთიმე თონელის მიერ ამ სენსაციურება ცნობამ გაორივეს ანტერესი რომან-ს ქართული ვერხობადში, და ს. შარსი მთელი თავისი ახალგაზრდული ენებრილი შერევა ამ უჩსობის შესწავლას მისი აზრით, ქართული ვერხობათაგანა მკაცრ-შეათე ს-ში სიჩიულთან. შუიძღვია ახმელის მეშეობით და ექვთიმე თონელის მონებრით იგი საუბედლო დასდებია ბერძნულს უჩსობას.

ქართული საეკლესიო ჰაგიოგრაფიული ძეგლი, რომელიც სიჩიულთან ნათარგმნ ს. შარსი იხეობს თავის თავს და მეცნიერულიც ს. შარსის მიერ არის გამოკვლეული. აღმოსავლეთში ცნობილი მონათობიერ მოღვაწის მეტრე ქართულს ცხოვრებასა და მოქალაქეობას.

1. Зан Востока Отд. Археол. Отд. т. III и XI. Литограф. изд. по риза рун. Мадри II, с. 149
2. Житие Петра Митра, переводчик-подлинника и переводчик Меланкони, „Исторический Сборник“, т. XVI, вып. 2, 1898 г

ამ ნაწარმოებში გაშუქებულია ცსწყისი ხანა ქართული ჰისტორიისა, რომელიც დაეკავშირება ქალესტინასა და იმდროინდელ მტრულოგიურ მოძრაობასთან აღმოსავლეთში. თავის დროზე ამ ნაწარმოებში ცხოველი ინტერესი გამოიწვია ქალესტიროლოგებს შორის.

რომ სიტყვა ირ გაეგებდეთ ირ პატარა, მაგრამ მნიშვნელოვან ჰაგიოგრაფიულ ტექსტზე, რომელთაგან ერთის გამოცემა¹ დაეკავშირებულ იყო „ბაღდათის“ საკითხთან, ბოლო უოჩესი გამოწვეული იყო მისდამს სავანება ინტერესით უერომში², ხაზგასმით უნდა აღნიშნათ ის წიშოწეება სამეცნიერო აკადემიას, რომლის ინსტიტუტაც ს. შარსი ეკლესიის და რომელსაც მონად მქონდა დაქაბული საეკლესიო სერაზა, „Monumenta hagiographica Georgiae“-ს სახელწოდებით, გამოცემული უოტილოვი მნიშვნელოვანი ძეგლები ქართული ნათარგმნი ჰაგიოგრაფიისა. გამორეოვლება აღნიშნული წამოწეებისა, რომელიც განსახებელი იყო შუიდ ტომად, ს. შარსის ჩეკომენდაყოთი ეკლესიისგან დაეკლებული მქონდა ამ სტრუქონების ავტორს.³ ამ წამოწეებიდან მოგსწრო გამოცემა შოლოდ პარეული ტომისა, რომელიც გამოკვლადობისში 1918 წელს Keimena-ს სახელწოდებით სამეცნიეროდ ეს წამოწეება განეგრძო უკანასკნელ წლებში თეო ს. შარსიმ, რომელმაც გამოსცა საზღვარგარეთ, პარიზში, ერთი სერია ჰაგიოგრაფიული ქართული

1. Житие Паравима Сиро-Келленского. Литограф. изд. Мадри II
2. Житие св. Димитрия Сиренца, Евпатия и Меланна, Зан Пост. Отд. т. № 11
3. Протоколи VII сесии, истор.-филос. отд. подл. Акад. Наук со 1918 г., стр. 41-42, 46-72

ცნობის მიხედვით, მის დედნად სპარსული „ყოსაჲ ჰამზა“ გამოაცხადა, რომლის ქართულ ენაზე გადმოთარგმნა მან მე-12 საუკუნის დამდეგს მოკეთებდა.

უკანასკნელი დროს კვლევამიუბამ არ გამართლა ბაგრატს ცნობა „ყოსაჲ ჰამზა“, ყოველ შემთხვევაში მისი დღეს-დღეობაჲ ცნობილი ვერაინს, დედნობის შესახებ; მაგრამ ნ. შანი ამ ფაქტს გარეშე და ხისგან დამოუკიდებლად მოხდა გარდატეხა უკანასკნელ წლებში ის გაუბეღებდა, მაგრამ მინც მივიდა იმ დამკენად, რომ რომანი ქართულ მიხედვებზე აღმოკენებული, ამდენად მასსადამე, ის ირთვინაღურა.

შემდეგი ბევრი კლასიკური ხანის, რომელიც ნ. შანის კვლევამიუბების საფასს შეადგენს და რომლის ტექსტზე მან სხედამე, დროს შემოშენებით მრავალ მნიშვნელოვანი კონიექტურა შეიტანა, ამის „ვისამაინი“. ამ საბეებელი და სავამათი აფი საკითხი რომანი, წარმოშობისა, — ირთვინაღურა იგი თუ ნათარგმნი — და მისი ქართულ ენაზე გაკენს, დროს შესახებ. მიხედვად საკითხზე მეტწიერი დროეა შემდეგ მასესს ვისამაინი წარმოადგენს თარგმანს სპარსული პოეტის გურჯანის თხზულებრას. თარგმანს, მლიან დაბლოებულს დედნობას, თარგმანს სტავროპოლის, სტავროპოლის შემორც და

1. Др. рукописи восточных языков в руко. помини Амрама-Ибрахимовича ЖМШП. 1897, т. III. На восток парижско-Восточна Иллири. Акад. Иллири 1897, т. X, № 2

2. „Восточные и западные языки в руко. помини Амрама-Ибрахимовича“ ЖМШП 1897, XII

3. II Мирр „Амрама“, стр. III. В. В. Восточна 1812 ხსენებ — Doublon. Восточна Амрама-Ибрахимовича, стр. 203 1814

4. К вопросу о восточных языках в руко. помини Амрама-Ибрахимовича ЖМШП 1897, III

ემტო მან, მთარგმნელს ბევრს ქართული ენის თარგმნებრებს და ქართული კულტურული ურთიერთობებზე. რაც შეეხებდა, რომის მთარგმნის გადმოთარგმნისას, თარგმნებელად ნ. შანი მან იმევე დროს აკეთებდა და დაბლოებდა, რომელსაც „მთარგმნარეგანისას“, ხოლო უკანასკნელად მან იგი გადმოიტანა მონღოლთა ეპოქაში იმ მოსახრებთ, რომ „საყოფილის“ აღმნიშვნელად მთარგმნელს, „დრამიანის“ ნაკვლად, უხმა რა „დრამიანის“, რაც დროის იმის მიხედვებელია, რომ ქართულს რომანის თარგმნისას წარმოადგენა დროს მკონდათ ყუითელ, იქის დრამიანზე, ეს კი მონღოლთა ხანის გვირგვინებზე. ცნობა ლტონის და იმთაღდას რომანთან დაკავშირებით უკანასკნელ წლებში ნ. შანი „ვისამაინის“ საკითხის ბედა ირთვინაღურა ლოგის მღწეებრს სიკარგზე გადითანა და შემდეგი დებულება წ. კოყენა, რომანის უმრავლესი მოთხრობა, რომელიც მომღწეობის თარგმნის დროს ირთვინაღურა მისი, შექმნილი ირთვინაღურა წარზე, ის, შესაძლებელია ქართულ ენის ბუნებამთან უფრო დაბლოებელი იყოს, ყოფრ სპარსულზე. ქვედა სართულში უფრო ქართული იყოს, ვიდრე სპარსული.

ყველაზე მეტი შრომა ნ. შანის „დრამიანის“ პრობლემებზე გაკეთებული პრობლემებზე მეტობა მან დროს 1897 წელს რომელსაც ვიკონს „თარგმნი“ (18 17) მოთარგმნისა ხანის შემორცის სასმე

5. II в. руко. помини Амрама-Ибрахимовича, Записки восточна Doublon, т. I

6. II в. руко. помини Амрама-Ибрахимовича, Записки восточна Doublon, т. I

7. „სპარსული ენის თარგმნის უფრო ვისამაინის ხსენებზე“ ვიკონს „მთარგმნი“ 1926 წ. № 2

საქმე წერილი პოემის წარმოშობის შესახებ. მას შემდეგ ირასდროს არ შენელებულა მეცნიერის ინტერესი ამ ინფორმაციისადმი. ავეფხისტყაოსანში მას უძღვნა მრავალი წერილი და პარკეტი, სადაც იგი პოემის ისტორიულ-ლიტერატურულ პრობლემებს ინფორმაციის ტრანსპორტირების ერთ აშტეტებს. მანვე მოგვცა ერთიერთი გამკაცმა პოემის პროლოგისა და ეპილოგისა, სადაც ის გზავნა გუთთვლისწინებს ფეოდალურ-კაინდულ სამთავროების საფლმხედველობას და იღვალენა დამსჯერ ხანაში.

დღესდღეობისათვის ნ. შარბის პროზა დამსჯერ ხანის შემოტყუების შესწავლის ხანით ნ. შარბის ერთერთი ერთიერთი გამოცემა „თამარისა“ და ე. წ. „აბდულ-შეხაბო“. მას შემდებნისამებრ აღადგენა ამდევლი სხე იღებისა, განმარტ. მრავალი გაუგებარი ადგილი შიში, ყვეფილისწინა იღვალეფა და საფლმხედველობა. შემოტყუებისა. ერთეფე ტრინიფა შიში ლექსისა. ნ. შარბა განსაყუიოტრებელი გონებ.მახელობით გაარყდა შედგენილობა „თამარისისა“. მისი II იღვალეფა და შიშიგონებელი იგი იმასის გრისის ქართული სახელწიფიფიფებროფისის ტრინიფიფიფი წინსეღით.

სეთის ზოგად ხანებში აქედ. ნ. შარბის ლეაწლი ქართული ლიტერატურის ისტორიის დარგში ამ ტეტრად მიტეტე სქემეტური მიმობილდეგანაყ. ვფიჭრობით, ნათელია, რომდენ შიშიგონდეფანი შეშიოდა მრეტრებოა მას ამ მიმარბეღებლი თაფილი სამეცნიფირო ბოლე.წეობის ასმარებზე. არ შეეცდეფით თე ვ-ტეფით, რომ ნ. შარბი რომ არ ეოფილდეფა ხეფი შეეციერება თაფელ წლებით იქნებოდეფა ჩამოტრინილი ამ დონეს, რომელზედეფა მას დღეს ებეღდეფა.

დამსჯერ, იტიოდე სოტეფი ნ. შარბის ლიტერატურული ეღდეფებითი შეთოდის შესახებ, როგორც ეღდეფა აღნიშნეთ, ნ. შარბი თაფიდანეფა ეფიფილი ტრადიციულე მიმარბეღება ქართული ლიტერატურაბიტიოტრინობისა და მტრედეფა დაიფე რეალურ-ერატეფელს შედარებობის გზის ამ გზაზე შემდგარა, მს არ ეოფიფებლა სოციოლოგიურ მიმებრეფმსაყ ლიტერატურის გათეოტრებობის პროტეფში. ეფანსენელ წლებში ეი ის ეფიფა გაბეღელდეფა დადეფა ამ გზაზე და ეუილობდეფა თანდამან დაბლოტებოდეფა შარბისტრულ სოციოლოგიის.

1. „Восточные рукописи в библиотеке Императорского восточного кабинета“ . III. т. IV. С. 1-2. 2. „Труды и разыскания“ XII 1910 3. „Труды и разыскания“ . Труды и разыскания“ . IV. 1912 .